

УДК 325.1

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Алла Ставицька; Катерина Попович; Марія Септа

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Дніпро, Україна*

Резюме. Розглянуто теоретичні засади міграційної політики України, визначено основні регулюючі заходи та напрями, основними з яких є забезпечення соціального та правового захисту трудових мігрантів і членів їхніх сімей; здійснення співробітництва з державними органами іноземних держав, міжнародними та громадськими об'єднаннями, зацікавленими у вирішенні питань зовнішньої трудової міграції; здійснення заходів із запобігання незаконній зовнішній трудовій міграції. Законодавчо обґрунтовано засади реалізації державної міграційної політики України та виявлено, що деякі з них сьогодні мають більше декларативний характер, ніж практично діючий. Проведено спостереження щодо зміни міграційних потоків України за період 2013–2021 рр. та виявлено певні тенденції й протиріччя: виявлено перебільшення кількості прибулих осіб в Україну, ніж вибулих до 2021 року. Автором наголошено на тому, що військові події в Україні створили передумови для вимушеної міграції більшості осіб, які можливо раніше взагалі не планували змінювати своє місце проживання і виїжджати за кордон. З'ясовано, що тривожним є вплив молоді та осіб з високим освітнім рівнем, що негативно впливає на економічний розвиток України, її забезпеченість висококваліфікованими кадрами. Визначено основні шляхи подолання негативних економічних наслідків міграційної кризи та покращення міграційної політики, зокрема через комплекс стимулюючих, коригуючих та регулюючих заходів соціально-економічного характеру. Визначено, що в нинішніх умовах для вирішення першочергових проблем населення, держава має виконувати функцію основного драйвера економіки й стимулювання розвитку бізнесу. Наголошено, що актуальним аспектом міграційної політики є вирішення проблеми оптимізації використання трудового потенціалу з урахуванням регіональної специфіки. Зазначено на важливості дій уряду України щодо розроблення певних механізмів залучення заощаджень, накопичених громадянами в результаті роботи за кордоном, до розвитку та підтримання малого й середнього бізнесу в Україні. Визначено, що сучасна дієва міграційна політика має орієнтуватися на розширення інформаційної бази та обсягів консультативних послуг у країнах походження мігрантів, транзиту й призначення.

Ключові слова: міграційна політика, міждержавні переміщення, мігранти, динаміка, тенденції, показники, стратегія.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.114

Отримано 09.01.2023

UDC 325.1

ACTUAL ASPECTS OF UKRAINE'S MIGRATION POLICY

Alla Stavyt'ska; Kateryna Popovych; Maria Septa

Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

Summary. In the article, the author considered the theoretical foundations of Ukraine's migration policy, defined the main regulatory measures and directions, the main of which are the provision of social and legal protection of labor migrants and their family members; cooperation with state bodies of foreign countries, international and public associations interested in solving issues of foreign labor migration; implementation of measures to prevent illegal foreign labor migration. The principles of the implementation of the state migration policy of Ukraine were substantiated legislatively. It was found that some of them today have a more declarative nature than a practical one. The author observed changes in the migration flows of Ukraine for the period 2013-2021 and identified certain trends and contradictions: an exaggeration of the number of people arriving in Ukraine

than those leaving by 2021 was revealed. The author emphasized that the military events in Ukraine created the prerequisites for the forced migration of the majority of people who may not have previously planned to change their place of residence and go abroad. It was found that the outflow of young people and persons with a high educational level is alarming, which negatively affects the economic development of Ukraine, its provision of highly qualified personnel. The main ways of overcoming the negative economic consequences of the migration crisis and improving the migration policy have been determined, in particular through a complex of stimulating, corrective and regulatory measures of a socio-economic nature. It was determined that in today's conditions, in order to solve the primary problems of the population, the state should perform the function of the main driver of the economy and stimulation of business development. The author emphasized that a relevant aspect of migration policy is solving the problem of optimizing the use of labor potential, taking into account regional specifics. The author points out the importance of the actions of the government of Ukraine regarding the development of certain mechanisms for attracting savings accumulated by citizens as a result of working abroad to the development and support of small and medium-sized businesses in Ukraine. It was determined that a modern effective migration policy should focus on expanding the information base and volume of consulting services in the countries of origin, transit and destination of migrants.

Key words: migration policy, interstate movements, migrants, dynamics, trends, indicators, strategy.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.114

Received 09.01.2023

Постановка проблеми. Сучасні дослідження міграційної політики України є досить актуальними в умовах наростання конкуренції за людські ресурси в світі, які завдають певних втрат частини трудового та інтелектуального потенціалу в нашій країні. В умовах воєнного стану міграція українців за кордон набула широких масштабів, які потребують вагомого коригування та створення сприятливих умов для повернення українських мігрантів назад, в Україну. Тому необхідність перегляду економічних чинників та важелів регуляції, покращення економічної ситуації, створення робочих місць із гідною оплатою праці, належних соціальних гарантій – все це є актуальними питаннями сьогодення України, які потребують швидкого вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження актуальних проблем міграції та міграційної політики України зроблено у працях таких українських вчених, як: Л. Лібанової, З. Кобеля, А. Гайдуцького, З. Смутчак, Є. Кияна, О. Малиновської, С. Чеховича, Т. Камінської, С. Макухи та інших. Вчені досліджували передумови, напрямки та наслідки міграції, висвітлювали своє бачення щодо мінімізації негативних явищ міграційних процесів та їх впливу на економічний розвиток України. Окремі науковці зосереджували особливу увагу на важливих аспектах міграційної політики України та шляхів її удосконалення. Але внаслідок початку військових дій в Україні дещо змінилися пріоритети та можливості реалізації міграційної політики, значно зросли обсяги вимушеної міграції, що, в свою чергу, потребує в сучасних реаліях детальнішого аналізу та наукового пошуку нових оптимальних державних управлінських рішень у контексті міграційної політики.

Метою дослідження є обґрунтування важливих актуальних аспектів міграційної політики України.

Постановка завдання. Для досягнення зазначеної мети поставлено та вирішено такі завдання: визначено та законодавчо обґрунтовано актуальні засади провадження міграційної політики України. Також проаналізовано стан міждержавних потоків міграції України, які дозволили виявити явища позитивного й негативного характеру, що впливають на певний ступінь реалізації міграційної політики та актуальності її дій. На підставі даних спостережень визначено й запропоновано шляхи подолання негативних економічних наслідків міграційної кризи та покращення міграційної політики України.

Виклад основного матеріалу. Зовнішня трудова міграція в Україні традиційно вважається економічною проблемою суспільства. Але вже є позитивні зрушення в аспекті міграційної політики. З отриманням Україною статусу кандидата в члени ЄС і підготовкою до подальшого вступу в ЄС починається зміна законодавства і приведення

цього законодавства до вищих європейських, міжнародних стандартів. Основний Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», який було прийнято у 2015 році, визначає правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) і членів їхніх сімей [1, 2].

Законом задекларовано, що державна політика у сфері зовнішньої трудової міграції в Україні реалізується за такими напрямками [2]:

- 1) здійснення ефективного державного регулювання зовнішньої трудової міграції;
- 2) забезпечення соціального та правового захисту трудових мігрантів і членів їхніх сімей;
- 3) здійснення співробітництва з державними органами іноземних держав, міжнародними та громадськими об'єднаннями, зацікавленими у вирішенні питань зовнішньої трудової міграції;
- 4) здійснення заходів із запобігання незаконній зовнішній трудовій міграції;
- 5) створення умов для повернення в Україну та реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їхніх сімей;
- 6) посилення інституційної спроможності закордонних дипломатичних установ України щодо надання правової, інформаційної та іншої допомоги трудовим мігрантам і членам їхніх сімей на території держави перебування;
- 7) провадження науково-дослідної та інформаційно-роз'яснювальної діяльності у сфері зовнішньої трудової міграції;
- 8) удосконалення системи збирання та опрацювання статистичної інформації про трудових мігрантів і членів їхніх сімей, а також моніторингу стану зовнішньої трудової міграції;
- 9) сприяння задоволенню національно-культурних, освітніх та мовних потреб трудових мігрантів і членів їхніх сімей;
- 10) укладання міжнародних договорів з питань захисту прав трудових мігрантів і членів їхніх сімей у державі перебування [2].

Міждержавна міграція в Україні представляє вибуття населення за межі країни або прибуття до України з інших країн (рис. 1).

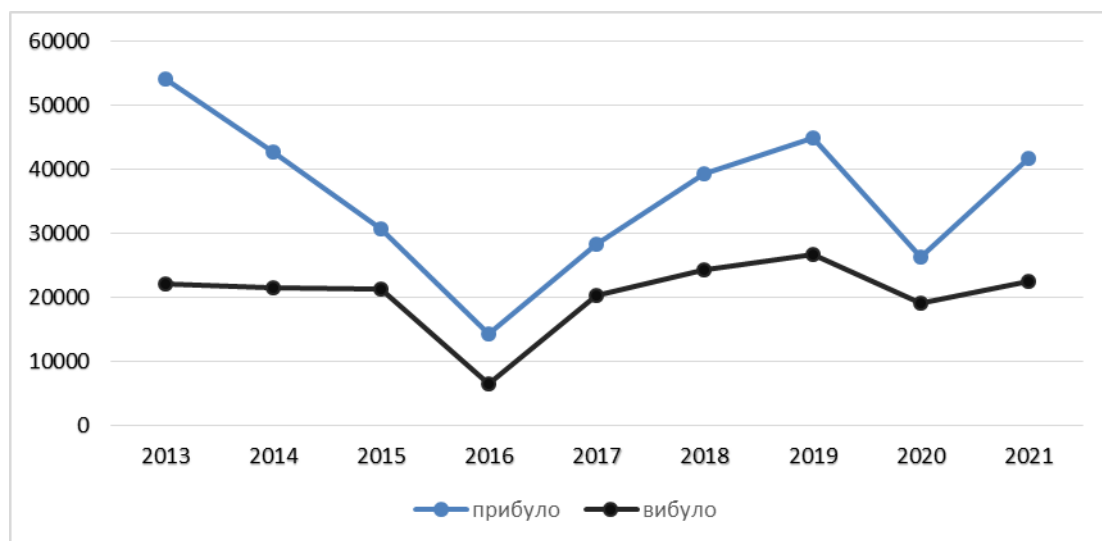

Рисунок 1. Кількість міждержавних мігрантів до (з) України у 2013–2021 рр.

Джерело: складено авторами на основі [4, 5].

За даними рис. 1 спостерігається перебільшення кількості прибулих осіб в Україну, ніж вибулих. Така тенденція вказує на зацікавленість мігрантів у перебуванні в Україні. Але соціально-економічне значення виїзду українців за кордон також є очевидним. Заробітки за кордоном є потужним соціальним амортизатором, вагомим чинником підвищення добробуту сімей мігрантів та запобігання їх бідності. При цьому тривожним є вплив молоді та осіб з високим освітнім рівнем, що негативно впливає на економічний розвиток України, її забезпеченість висококваліфікованими кадрами.

Згідно з даними Звіту про міжнародну міграцію (World Migration Report 2022) Україна посідає 8 місце у списку країн, громадяни яких виїжджають на роботу за кордон, із показником 5,5–6 мільйонів осіб. З цього переліку понад 1,5 млн українців виїжджає в Польщу, яка залишається одним із найпопулярніших напрямків для трудової міграції українців [3].

Відповідно до статистики Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на 19 липня 2022 року з України виїхало 9,57 млн осіб. Транскордонні переміщення, які можуть носити маятниковий характер і не можуть вважатись підтвердженням стійкого повернення – 3,8 млн осіб. Виходячи з аналізу даних Міжнародної організації з міграції (МОМ), приблизна кількість громадян, які перебувають за межами України станом на 24 лютого 2022 року, може бути не менше 2 млн осіб [6].

Отже, військові події в Україні створили передумови для вимушеної міграції більшості осіб, які можливо раніше взагалі не планували змінювати своє місце проживання і виїжджати за кордон.

Існуюча сьогодні міграційна криза в Україні створює низку викликів перед державою й вимагає впровадження ефективної антикризової економічної політики. Урядом України мають бути виставлені чіткі пріоритети для стабілізації економічної ситуації в контексті уповільнення міграційних процесів, особливо у післявоєнний період після перемоги України над агресором.

Шляхами подолання негативних економічних наслідків міграційної кризи та покращення міграційної політики можуть стати:

- забезпечення першочергових потреб населення (житла, їжі, води, тепла, світла, палива тощо) і створення безпечних умов для повернення людей додому;
- в нинішніх умовах для вирішення першочергових проблем населення держава має виконувати функцію основного драйвера економіки й стимулювання розвитку бізнесу;
- оскільки основна міжнародна допомога з боку партнерів України надається державі, то уряд має забезпечити оперативний розподіл і ефективне використання цієї допомоги для стабілізації економічних процесів і поліпшення ділового клімату.

Державою задекларовані заходи сприяння щодо повернення мігрантів на Батьківщину, посилення зв'язків із співвітчизниками за кордоном і заохочення діаспори до спільної роботи в інтересах розвитку країни. Тому задля створення умов для скорочення еміграції, повернення мігрантів в країну, розвитку малого і середнього бізнесу та відкриття нових робочих місць урядом України розробляються певні механізми залучення заощаджень, накопичених громадянами в результаті роботи за кордоном, до розвитку підприємництва в Україні [7].

Також актуальним аспектом міграційної політики є вирішення проблеми оптимізації використання трудового потенціалу з урахуванням регіональної специфіки. Західні регіони України мають аграрно-промислову спеціалізацію та значно низьку оплату праці робітників, характеризуються сезонним характером

зайнятості населення. Тому уряд повинен враховувати такі особливості та здійснювати стимулюючі й оптимізуючі заходи на перспективу для мінімізації негативних явищ, у тому числі створенням альтернативних місць праці. Сучасна дієва міграційна політика має орієнтуватися на розширення інформаційної бази та обсягів консультаційних послуг у країнах походження мігрантів, транзиту й призначення. І важливим напрямом має стати політика щодо створення умов для зворотної міграції українських трудових мігрантів.

Висновки. Україні наразі вкрай необхідна чітко артикульована, ресурсно й законодавчо забезпечена міграційна політика, яка має бути спрямована на мінімізацію негативних наслідків міграції та максимально можливе її використання для розвитку національної економіки. Для вирішення нагальних проблем міграції потрібен комплексний підхід, який враховуватиме інформаційні, соціально-економічні та правові заходи як єдиний механізм підвищення рівня національної економіки, в тому числі в нинішніх складних умовах воєнного стану. Актуальні аспекти міграційної політики України також мають виконувати кон'юнктурно-коригувальну та стратегічно значущу роль, яка позитивно відобразиться в середньо- та довготерміновій перспективі.

Conclusions. Based on the above, it can be noted that Ukraine is currently in dire need of a clearly articulated, resourced and legally secured migration policy, which should be aimed at minimizing the negative consequences of migration and its maximum possible use for the development of the national economy. To solve the urgent problems of migration, a comprehensive approach is needed, which will take into account informational, socio-economic and legal measures as a single mechanism for raising the level of the national economy, including under today's difficult martial law conditions. Current aspects of Ukraine's migration policy should also play a cyclically corrective and strategically significant role, which will have a positive impact in the medium and long term.

Список використаних джерел

1. Павлиш О. Експерти розповіли, якою була міграційна політика України до війни, і чи є зараз позитивні зміни. Економічна правда. 2022. 15.09. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/15/691544/> (дата звернення: 04.01.2023).
2. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 р. № 761-VIII. Законодавство України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (дата звернення: 04.01.2023).
3. Трудова міграція: чи побільшає українських заробітчаних у 2022 році. 19.01.2022. European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/trudova-migratsiya-chy-pobilshaye-ukrayinskyh-zarobitchan-u-2022-rotsi/> (дата звернення: 04.01.2023).
4. Кобеля З. І. Трудова міграція на сучасному етапі ринкової трансформації економіки України. Економіка та держава. 2021. № 4. С. 132–136. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2021/25.pdf (дата звернення: 04.01.2023).
5. Демографічна та соціальна статистика. Населення та міграція. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 04.01.2023).
6. Стародубов О. Міграційна криза – масштаб, економічні наслідки і шляхи подолання. Українська правда. 02.08.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/2/7361562/> (дата звернення: 04.01.2023).
7. Малиновська О. Міграція та міграційна політика в Україні: трансформації доби незалежності. Migration & Law. 2021. № 1. С. 11–26. URL: <https://nam.kiev.ua/files/publications/malynovska-olena.pdf> (дата звернення: 04.01.2023). DOI: <https://doi.org/10.32752/2786-5185-2021-1-1-10-26>

References

1. Pavlysh O. (2022) Eksperty rozpovily, yakoyu bula mihratsiyana polityka Ukrayiny do viyny, i chy ye zaraz pozytyvni zminy [Experts told what Ukraine's migration policy was like before the war, and whether there are positive changes now]. Ekonomichna pravda. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/15/691544/> (accessed: 4 January 2023).

2. Zakon Ukrainy "Pro zovnishnyu trudovu mihratsiyu" vid 05.11.2015 r. № 761-VIII. [Law of Ukraine "On External Labor Migration"]. Zakonodavstvo Ukrainy. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (accessed: 4 January 2023).
3. Trudova mihratsiya: chy pobil'shaye ukrayins'kykh zarobitchan u 2022 rotsi. [Labor migration: will the number of Ukrainian workers increase in 2022]. 19.01.2022. European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/trudova-migratsiya-chy-pobilshaye-ukrayinskyh-zarobitchan-u-2022-rotsi/> (accessed: 4 January 2023).
4. Kobelya Z. I. (2021) Trudova mihratsiya na suchasnomu etapi rynkovoyi transformatsiyi ekonomiky Ukrainy [Labor migration at the current stage of the market transformation of the economy of Ukraine]. Ekonomika ta derzhava. No. 4. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2021/25.pdf (accessed: 4 January 2023).
5. Demografichna ta sotsial'na statystyka. Naselennya ta mihratsiya. [Demographic and social statistics. Population and migration]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Starodubov O. (2022) Mihratsiyna kryza – masshtab, ekonomichni naslidky i shlyakhy podolannya. [Migration crisis – scale, economic consequences and ways to overcome it]. Ukrayins'ka pravda. URL: <https://www.ppravda.com.ua/columns/2022/08/2/7361562/> (accessed: 4 January 2023).
7. Malynovs'ka O. (2021) Mihratsiya ta mihratsiyna polityka v Ukraini: transformatsiyi doby nezalezhnosti. [Migration and migration policy in Ukraine: transformations since independence] Migration & Law. 2021. Vol. 1. URL: <https://nam.kiev.ua/files/publications/malynovska-olena.pdf> (accessed: 4 January 2023). DOI: <https://doi.org/10.32752/2786-5185-2021-1-1-10-26>